

Ks. Jan MIAZEK

PIĘĆDZIESIĄT LAT AKADEMICKICH STUDIÓW TEOLOGICZNYCH W ARCHIDIECEZJI WARSZAWSKIEJ 1962-2012

Treść: 1. Akademickie Studium Teologii Katolickiej; 2. Papieski Wydział Teologiczny; 3. Studia teologii dla świeckich; 4. Sekcja św. Jana Chrzciciela; 5. Wyższe Seminarium Duchowne; 6. Wyższe studia teologii dla świeckich; 7. Szkoły związane z Wydziałem; 8. Instytut Szkolenia Organistów; 9. Szkoły włączone do Wydziału; 10. Po pięćdziesięciu latach.

Słowa kluczowe: Studium Teologii w Warszawie, Akademickie Studium Teologii Katolickiej, Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie.

Keywords: Warsaw School of Theology, Academic School of Catholic Theology, Pontifical Faculty of Theology in Warsaw.

Powyższy tytuł sprawił, że myśl moja pobiegła do jakże już odległych lat sześćdziesiątych. Były to lata moich studiów w Metropolitalnym Seminarium Duchownym św. Jana Chrzciciela w Warszawie, które biegły w rytmie ustalonym od lat. Kiedy wydawało się, iż wszystko dobiegnie w spokoju do końca, przyszły zmiany spowodowane nowym statutem dotychczasowej uczelni. Pamiętam do dziś tworzenie seminariów naukowych. Zgłosiłem się na seminarium ze Starego Testamentu prowadzone przez ks. prof. Czesława Jakubca, znanego biblisty. Książdz Profesor wprowadzał nas w język hebrajski, zamierzał uczyć nas arabskiego: podręcznik i gruby słownik zakupiliśmy w znanej księgarni Radzieckiej na Nowym Świecie. Zapamiętałem tytuł czytanego po francusku artykułu: Miłość ludzka w Pieśni nad pieśniami, autorstwa hiszpańskiego biblisty. Tak zaczynały się studia akademickie w naszej Archidiecezji i mój z nimi związek. Po latach kapłańskiej pracy i studiach specjalistycznych rozpocząłem wykłady w Akademickim Studium Teologii Katolickiej, kontynuowałem je w Papieskim Wydziale Teologicznym, byłem prorektorem i rektorem Wydziału. Dziś wspominam długie pięćdziesiąt lat, patrzę z pewnym zdumieniem jak z następujących po sobie lat wypełnionych zwykłymi problemami powstaje historia. Przypomnienie przeszłości pozwala zrozumieć teraźniejszość i prowadzi w przyszłość.

1. Akademickie Studium Teologii Katolickiej

Wydarzenia lat pięćdziesiątych, tak trudnych w życiu naszej Ojczyzny i Kościoła w Polsce sprawiły, że Kościół w Archidiecezji Warszawskiej stanął wobec problemu kształcenia na poziomie akademickim kandydatów do kapłaństwa czyli alumnów Metropolitalnego Seminarium Duchownego świętego Jana Chrzciciela.

W Warszawie istniał i działał na Uniwersytecie Warszawskim powstały w 1920 roku Wydział Teologiczny, którego studentami byli alumni wspomnianego Seminarium. Sytuacja uległa całkowitej zmianie po utworzeniu przez władze państwowe w 1954 roku Akademii Teologii Katolickiej. Wydział Teologiczny w dotychczasowej formie przestał istnieć, a alumni Seminarium, dotychczasowi studenci Wydziału, pozostali studentami Akademii i mogli ukończyć rozpoczęte studia teologiczne. Władza archidiecezjalna, co jest w pełni zrozumiałe w ówczesnej sytuacji prawnej Akademii, jak i trwającego napięcia pomiędzy państwem a Kościołem, nie mogła już zapewnić akademickich studiów teologicznych alumnom przychodzącym na pierwszy rok studiów seminaryjnych. W tej nowej sytuacji mogli oni zdobywać jedynie wykształcenie teologiczne na poziomie Seminarium Duchownego i tym samym nie posiadali wykształcenia wyższego, uznawanego przez władze państwowe. Podobnie studia seminaryjne nie pozwalały na zdobycie wykształcenia akademickiego uznawanego przez ówczesne prawodawstwo kościelne. Sytuacja taka trwała kilka lat i wymagała znalezienia jakiegoś rozwiązania.

Metropolitalne Seminarium Duchowne, przez tyle lat związane z Wydziałem Teologicznym, posiadało odpowiednią kadrę profesorską, nadal wykładali w nim profesowie powstałej Akademii, należało zatem wykorzystać tak duże zaplecze naukowe. Powstała więc myśl powołania akademickiego studium teologii z prawami kościelnymi, niezależnego od powstałej i działającej Akademii Teologii Katolickiej. Zdawano sobie sprawę, iż takie studium nie uzyska praw państwowych, ale będzie uznane za akademickie przez władze kościelne.

Prezentację historii powstania Akademickiego Studium Teologii przy Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym należy rozpocząć od działań podjętych przez prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego, metropolitę gnieźnieńskiego i warszawskiego. Dnia 1 października 1962 r. w piśmie skierowanym do Stolicy Apostolskiej (N. 4830/62/P) Ksiądz Prymas prosił o możliwość otwarcia własnej uczelni, w której alumni Metropolitalnego Seminarium Warszawskiego mogliby uzyskiwać stopień bakalaureatu i licencjatu. Późniejszy interpretator opisywanych wydarzeń tak komentuje przyczyny powstania Akademickiego Studium Teologii i jego stosunek do Akademii Teologii Katolickiej: „Należy zwrócić uwagę, że prośba powyższa nie narusza w niczym pozycji ATK. Po prostu z chwilą gdy Wydział Teologiczny przestał istnieć w ramach Uniwersytetu Warszawskiego, ks. Prymas uznał, że Seminarium na przyszłość winno być uczelnią samodzielną, nie związaną ani z ATK, ani z KUL, ani z innym Fakultetem Teologicznym”¹.

Na to pismo Święta Kongregacja Seminariów i Uniwersytetów odpowiedziała dekretem z dnia 8 listopada 1962 r. (N. 2012/62) powołując Akademickie Studium Teologii z prawem nadawania dwóch stopni akademickich: bakalaureatu i licencjatu. W tym miejscu warto wspomnieć, że dokument watykański mówiąc o powstającym Studium używa określenia *Theologica Facultas nunc in Metropolitano Seminario Varsaviensis vigens*. W tym czasie istnieje już przecież Akademia Teologii Katolickiej, utworzona ze wspomnianego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego. W świetle tych wypowiedzi domniemywać można, że Kongregacja

¹ Archiwum PWTW nr 10/80

przyjęła za oczywisty fakt istnienie dwóch oddzielnych Wydziałów Teologicznych w jednym mieście.

W momencie założenia Uczelnia opierała swoją działalność na konstytucji Apostolskiej *Deus scientiarum Dominus* z 24 maja 1931 r. oraz Instrukcji Kongregacji Seminariorów i Uniwersytetów z dnia 12 czerwca 1931 r., zaś w zakresie wewnętrznego funkcjonowania na Regulaminie z dnia 2 października 1963 r. (L. dz. 413/63) nadanym przez Rektora Seminarium. Taki stan prawny trwał do 1965 r., gdy decyzją Sesji Wykładowców Studium z dnia 24 maja powołano komisję do opracowania Statutów AST. Projekt został przedstawiony Księdzu Prymasowi 17 czerwca 1965 r., który zatwierdził Statut 8 września tego roku.

Wyjaśnienia wymagała nazwa powstałego Studium. Ponieważ Kongregacja w korespondencji z Akademickim Studium Teologii używała tytułu *Facultas Theologiae Varsoviensis*, ksiądz prymas Stefan Wyszyński w piśmie do tejże Kongregacji zauważył, iż Akademickiemu Studium Teologii działającemu przy Seminarium Warszawskim tytuł taki nie przysługuje. Odpowiadając na pismo 15 czerwca 1966 r. Kongregacja nadała Studium tytuł *Academicum Studium Theologiae Catholicae*².

Zgodnie z wymienionymi wyżej dokumentami celem Akademickiego Studium „jest pogłębienie wykształcenia teologicznego alumnów przez zapoznanie ich ze źródłami, wdrożenie do badań i pracy naukowej, przygotowanie do nauczania oraz zachęcenie do dalszego uprawiania i rozwijania nauk teologicznych”³. Przyjęcie na Studium dokonywało się po ukończeniu II roku kursu filozoficznego i zaliczeniu dwóch proseminariów na pierwszym roku teologicznym⁴. W Archiwum naszego Wydziału znajdują się liczne podania alumnów trzeciego roku zawierające prośbę o przyjęcie na studia. Prócz wskazań seminarium, promotora i ewentualnego tematu pracy student musiał wskazać język obcy jakim się posługiwał⁵. Analiza wspomnianych podań przekonuje, że stopień zaawansowania znajomości języków obcych nie był wielki, dlatego chociaż wszyscy alumni zapisywali się na ASTK, to jednak stopnie naukowe uzyskiwali jedynie niektórzy.

Pierwszym takim stopniem był bakalaureat, do uzyskania którego należało napisać „przynajmniej jedną recenzję poważnej rozprawy w języku obcym”⁶, pracę seminaryjną „o objętości przynajmniej 10 stron maszynopisu”⁷, zaliczyć z wynikiem dobrym roczne egzaminy i otrzymać od rektora Seminarium pozytywną opinię dotyczącą sfery wychowawczej⁸. Kurs licencjacki natomiast trwał w myśl Statutów dalsze cztery semestry i kończył się przedstawieniem pracy ocenianej przez recenzenta. Gdy ocena ta była

² Por. A. GAŁKA. "Historia Akademickiego Studium Teologii Katolickiej przy Metropolitalnym Seminarium Duchownym Św. Jana Chrzciciela w Warszawie", w: *300 lat Seminarium Duchownego Św. Jana Chrzciciela w Warszawie. Warszawskie Studia Teologiczne* (dalej WST) t. I. Warszawa: WAW 1983, 53.

³ Statut ASTK art. 2.

⁴ *Tamże*, art.14; 16-17.

⁵ Co jest zgodne z wymogiem art. 15 Statutu ASTK.

⁶ *Tamże*, art. 21.

⁷ *Tamże*, art. 22.

⁸ *Tamże*, art. 23.

pozytywna, student miał obowiązek napisania (w ciągu trzech godzin) pracy klauzurowej w języku łacińskim „nie posługując się pomocami naukowymi ani notatkami”⁹, a następnie przystępował do trwającego „przynajmniej godzinę”¹⁰ egzaminu ustnego, na który składały się zagadnienia teologiczne ujęte w 100 tezach.

Zestawienie statystyczne liczby prac dyplomowych¹¹ pokazuje, że przed stawione wymagania zaowocowały pierwszym licencjatem dopiero w roku 1966, zaś do roku 1976 uzyskało stopień licencjata jedynie 47 osób. Podobnie kształtowała się liczba przyznanych bakalaureatów: do 1976 roku, czyli do czasu, gdy zaprzestano nadawać ten stopień, uzyskały go łącznie 62 osoby.

Statuty precyzują także wymagania, co do kadry naukowej Akademickiego Studium Teologii Katolickiej. Pełne uprawnienia przysługują wykładowcom którzy „posiadają doktorat, mają opublikowane pozycje naukowe, otrzymają imienne zatwierdzenie (...) Kongregacji wymagane do ważności spełnianych przez nich aktów akademickich”¹². W sprawozdaniu z działalności naukowej i dydaktycznej za lata 1962-1970 możemy znaleźć informację, że wyżej wspomniane uprawnienia otrzymało 1 lipca 1963 r. ośmiu wykładowców ASTK¹³. Pięć miesięcy później 3 listopada 1963 r. do tej liczby dołączyły trzy dalsze osoby¹⁴, zaś w lutym 1968 grono kwalifikowanych wykładowców powiększyło się o kolejnych osiem osób¹⁵.

Przedstawione dane ilustrują warunki, w jakich ASTK rozpoczynało swoją działalność. Dalsze losy Studium związane były z ciągłym rozwojem struktur, przy pomocy których podejmowano próbę odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie na studia teologiczne.

Pierwszą zmianą było powołanie do życia 4 grudnia 1967 r. przy ASTK Sekcji Teologii Życia Wewnętrznego. Miała ona dawać możliwość uzyskiwania stopni naukowych słuchaczom powołanego 15 sierpnia 1962 r. niezależnie od Studium nieakademickiego Prymasowskiego Instytutu Życia Wewnętrznego dotąd działającego przy Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym¹⁶.

⁹ *Tamże*, art. 32.

¹⁰ *Tamże*, art. 33.

¹¹ Por. WST 3(1984) 249-272.

¹² Statut ASTK art. 8.

¹³ Do nich należał ks. Władysław Miziołek, ks. Zbigniew J. Kraszewski, ks. Kazimierz Romaniuk, ks. Bogusław Inlender, ks. Czesław Jakubiec, ks. Adam R. Hofman, ks. Wincenty Kwiatkowski.

¹⁴ Byli to ks. Janusz Tamowski, ks. Tadeusz Gogolewski i ks. Zygmunt Ruszczak.

¹⁵ Powstałe w 1962 roku Prymasowskie Studium Życia Wewnętrznego posiadało także mianowanych wykładowców. Należeli do nich m.ion.: ks. Antoni Słomkowski, o. Bernard Przybylski OP, ks. Eugeniusz Weron SAC, o. Kazimierz Marciniak OP, o. Józef Majkowski SJ, o. Otto Filek OCD, ks. Walerian Słomka, ks. Lucjan Balter SAC. Do pierwotnego grona wykładowców dołączyli w latach 70-tych inni znakomici specjaliści w zakresie teologii życia wewnętrznego, jak np. ks. Andrzej Santroski.

¹⁶ O działalności PIŻW por.: *Życie wedle Ducha. Księga Pamiątkowa na 25 lecie Prymasowskiego Instytutu Życia Wewnętrznego*, red. E. Weron, Poznań: Pallottinum 1987. Por. także referat ks. E. Weron w druku, w materiałach z sesji na 40-lecie Prymasowskiego Instytutu Życia Wewnętrznego. Oraz materiały publikowane w WST 2(1984) 177.

Równolegle do wspomnianej Sekcji utworzono 23 września 1968 r. Sekcję Teologiczno-Kanoniczną dla alumnów Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego i kapłanów archidiecezji warszawskiej.

W tym czasie ASTK włączało się czynnie także w działania ogólnokościelne. W Kongregacji Seminariorów i Uniwersytetów podjęto w tym czasie reformę szkolnictwa kościelnego. W ramach konsultacji, pismem z 7 października 1966 r. Kongregacja zwróciła się do Studium z prośbą o uwagi odnośnie do tego projektu¹⁷. Odpowiedź zawierał list z 25 stycznia 1967 r. Ostateczną wersję dokumentu do realizacji (*Normae quaedam*) wydano w Rzymie 20 maja 1968 r. Dostosowując Statut ASTK do postanowień Kongregacji przedstawiono Kardynałowi Prymasowi projekt, który po akceptacji został przesłany do Rzymu. Tam, 14 lipca 1969 r., został on zatwierdzony na okres pięciu lat¹⁸. Gdy upłynął ten termin, w 1974 r. zaczęto prace nad nowym Statutem, zmierzając do podniesienia wymagań oraz do dostosowania studiów do nowych warunków. Postanowiono wprowadzić dwustopniowy układ studiów, prowadzący do osiągnięcia magisterium (dawny bakalaureat) oraz licencjatu. Zwiększono liczbę sekcji z dotychczasowych dwu do pięciu. Powstały nowe sekcje: Pisma Świętego, teologii teoretycznej, historyczno-kanonicznej, teologii praktycznej, teologii życia wewnętrznego. Zwiększono również z dwóch do trzech wykłady monograficzne. Utworzono Radę Studium, w skład której wchodziłi prezes Studium, przewodniczący Sekcji oraz sekretarz¹⁹. Zdecydowano, iż od 1975 r. studia licencjackie można rozpoczynać wyłącznie po napisaniu pracy magisterskiej²⁰.

W roku akademickim 1976/77 miały miejsce dwa ważne wydarzenia. Dnia 10 marca 1977 roku Kongregacja wydała dekret zatwierdzający nowy Statut Studium, który uwzględniał wszystkie postulaty wysunięte przez grono profesorskie oraz przyznający ASTK prawo nadawania doktoratów. Druga z decyzji Kongregacji podnosiła rangę Akademickiego Studium Teologii Katolickiej. Wszystko to skłoniło do dalszych starań o podnoszenie poziomu studiów i rozbudowę programu uczelni. W roku akademickim 1978/79 utworzono sekcję filozoficzną: brak studiów filozoficznych pozbawił studentów możliwości studiowania filozofii chrześcijańskiej i współczesnej. W roku 1980/81 studenci ASTK mieli już do wyboru siedemnaście seminariów naukowych. W tym samym roku wprowadzono po raz pierwszy wykłady specjalistyczne; wykład taki prowadził każdy profesor dla swoich seminarzystów. Troszczono się również o poziom studiów na kursie licencjackim, tak aby studenci zdobywali jak najwięcej wiedzy w danej specjalizacji.

W kolejnych latach należy odnotować przesłanie, 5 stycznia 1981 roku przez kard. Stefana Wyszyńskiego do Kongregacji projektu nowego Statutu ASTK, uwzględniającego wymagania konstytucji apostołskiej *Sapientia Chistiana*²¹.

¹⁷ Por. A. GAŁKA, *art. cyt.*, 53.

¹⁸ Por. Sprawozdanie z działalności ASTK (...) za okres od 8 listopada 1962 do 8 maja 1970 r.

¹⁹ Por. A. GAŁKA, *art. cyt.*, 57.

²⁰ Por. A. GAŁKA, *art. cyt.*, 54.

²¹ Por. A. GAŁKA, *art. cyt.*, 56.

W ciągu swego istnienia ASTK miało czterech prezesów, którymi byli kolejni rektorzy Metropolitalnego Seminarium Duchownego: ks. bp Władysław Miziołek (1962-1969), ks. bp Zbigniew Kraszewski (1969-1971), ks. bp Kazimierz Romaniuk (1971-1982) oraz ks. bp Bronisław Dembowski (1982-1988). Rozdzielenie funkcji prezesa Studium od rektora Seminarium nastąpiło w 1982 roku. Sekretarzami Studium byli kolejno: ks. prof. Tadeusz Gogolewski (1962-1972), ks. dr Mieczysław Nowak (1972-1976), ks. dr Roman Bartnicki (1976-1982), ks. dr Józef Warzeszak (1982-1988).

2. Papieski Wydział Teologiczny

Lata osiemdziesiąte przyniosły wielkie zmiany w naszej Ojczyźnie oraz w życiu archidiecezji warszawskiej. W 1978 roku na Stolicę Piotrową został wybrany ks. kard. Karol Wojtyła, w 1980 roku doszło do powstania Solidarności. W 1981 roku odszedł do Pana ks. Prymas Stefan Wyszyński, a nowym arcybiskupem gnieźnieńskim i warszawskim oraz Prymasem Polski został ks. kard. Józef Glemp. Wszystko to wpływało na życie Kościoła, dotyczyło też funkcjonowania uczelni kościelnych. We Wrocławiu i Poznaniu zostały już powołane Papieskie Wydziały Teologiczne. W 1981 roku podjęto starania o utworzenie także w Warszawie Papieskiego Wydziału Teologicznego. Ks. Prymas Józef Glemp już 27 października 1981 roku zwrócił się do Kongregacji Nauki Katolickiej z prośbą o zmianę nazwy Akademickiego Studium Teologii Katolickiej na Papieski Wydział Teologii Katolickiej. Prośba została uzasadniona tym, że istnieją już w Polsce Papieskie Wydziały, zatem warszawskie Studium powinno posiadać podobny status. W 1982 roku Studium otrzymało prawa Papieskiego Wydziału Teologicznego, ale bez zmiany nazwy¹⁹. Starania o powstanie Papieskiego Wydziału Teologicznego trwały nadal i przeciągały się. Działo się tak dlatego, że w Warszawie istniały dwie kościelne uczelnie teologiczne: Wydział Teologiczny „Bobolanum” ojców Jezuitów i Akademickie Studium Teologii Katolickiej. W tym czasie Kongregacja dążyła do łączenia istniejących szkół teologicznych, zwłaszcza w tym samym mieście, w jeden organizm pozwalający na utrzymanie odpowiedniego poziomu nauczania i prowadzący do współpracy działających uczelni. W rozmowach prowadzonych w Kongregacji zdecydowano, iż dla Warszawy wzorem powinno stać się rozwiązanie zastosowane w podobnych warunkach w Neapolu. Po wybraniu takiego rozwiązania pracowano nad statutami przyszłego Wydziału. Praca trwała długo, starano się bowiem dostosować statuty do prawodawstwa kościelnego, jak i państwowego bowiem liczone się z możliwością uznania w przyszłości przez władze państwowe nowego Wydziału Teologicznego.

Papieski Wydział Teologiczny został erygowany przez Stolicę Apostolską dnia 3 maja 1988 r. na mocy dekretu Kongregacji Wychowania Katolickiego (N. 866/87/12). Wydział tworzą dwie Sekcje: Sekcja św. Jana Chrzciciela powstała z Akademickiego Studium Teologii Katolickiej oraz Sekcja św. Andrzeja Boboli powstała z Wydziału Teologicznego ojców Jezuitów. Każda z Sekcji posiada osobowość prawną. Od 30 czerwca 1989 r. czyli od czasu Umowy między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Konferencji Episkopatu Polski w sprawie uregulowania statusu wyższych uczelni papieskich, Papieski Wydział Teologiczny posiada państwowe prawa uczelni

¹⁹ Por. A. GAŁKA, *art. cyt.*, 56.

wyższej²⁰. Status ten potwierdza art. 15 ust. 2 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską²¹.

Papieski Wydział Teologiczny działa w oparciu o Statut zatwierdzony przez Kongregację Wychowania Katolickiego 15 stycznia 1994 r. i znowelizowany 25 marca 2009 roku. Władzą Wydziału jest Wielki Kanclerz czyli Arcybiskup Warszawski oraz Wielki Wice Kanclerz czyli Przełożony Generalny Towarzystwa Jezusowego, reprezentowany przez przełożonego Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego. Akademię władzą jest rektor i wicerektor (przez lata był to dziekan i wicediekan) wybierany kolejno na przemian z obu Sekcji tak, aby, jeżeli rektor pochodzi z Sekcji św. Jana Chrzciciela, wicerektor był z Sekcji Bobolanum. Kadencja rektora i wicerektora trwa obecnie cztery lata. Rektor i wicerektor są równocześnie kierownikami swoich Sekcji.

Każda z Sekcji prowadzi w swoim zakresie cykl podstawowy studiów teologicznych, który kończy się uzyskaniem tytułu magistra teologii. Chociaż każda z Sekcji może mieć studia specjalistyczne z teologii uwieńczone stopniem licencjata to od pewnego czasu Papieski Wydział Teologiczny jako całość prowadzi niestacjonarne studia licencjackie proponując trzy specjalności: teologię dogmatyczną, pastoralną i duchowość. Studium licencjackie trwa dwa lata. Studia doktoranckie trwają cztery lata. Pierwsze dwa lata to wliczane studia licencjackie, trzeci rok jest tzw. rokiem doktoranckim, a rok czwarty przeznaczony jest na pisanie pracy doktorskiej. Wydział jako całość (wtedy Rady Sekcji łączą się w Radę Wydziału) nadaje tytuł profesora oraz stopnie naukowe doktora habilitowanego i doktora.

Papieski Wydział Teologiczny już od prawie dwudziestu pięciu lat wypełnia swoje statutowe zadania. Pogłębia i rozwija studium teologii, buduje środowisko naukowe, przygotowuje naukowo kandydatów do kapłaństwa, umożliwia studia teologiczne członkom instytutów zakonnych oraz wielu ludziom świeckim. W omawianym okresie czasu na Wydziale odbyło się szesnaście habilitacji, nadano też pięćdziesiąt trzy doktoraty z teologii. Doktoraty honoris causa otrzymali: ks. prof. Emil Krapka SJ (1992), kard. Józef Glemp (1995), kard. Avery Dulles SJ (2003), ks. prał. Zdzisław Jastrzębiec Peszkowski (2004), kard. Alberto Vanhoye SJ (2009), kard. Luis F. Ladaria SJ (2010), kard. Lluís Martínez Sistach (2012).

Papieski Wydział Teologiczny, a szczególnie Sekcja św. Jana Chrzciciela, działa w specyficznych warszawskich warunkach, w bezpośredniej bliskości dużego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Trwa od lat współpraca z tym znaczącym w Polsce środowiskiem teologicznym.

3. Studia teologii dla świeckich

Akademię Studium Teologii Katolickiej dostępne było dla alumnów Metropolitalnego Seminarium Duchownego oraz dla księży. Wraz ze zmianami zachodzącymi w Kościele po Soborze Watykańskim II także w Polsce wzrosło zainteresowanie teologią

²⁰ Por. *Monitor Polski* nr 22 z dn. 15 VII 1989 poz. 174.

²¹ Por. WST 13(2000) 201.

wśród świeckich. Dochodziły głosy, tak od duchownych jak i od laikatu o potrzebie stworzenia jakiejś formy studiów teologicznych dla ludzi świeckich. Świeccy odkryli swoje miejsce w Kościele, chcieli świadomie przeżywać swoje chrześcijaństwo, podejmowali różne działania w parafiach, coraz liczniej należeli do powstających nowych ruchów. Wszystko to wymagało odpowiedniej formacji teologicznej. Przypominano że przed wojną działały Instytuty Wyższej Wiedzy Religijnej i cieszyły się powodzeniem. Sytuacja dojrzewała powoli do podjęcia konkretnych działań.

Odpowiadając na dostrzeganą potrzebę ks. kard. Józef Glemp, arcybiskup gnieźnieński i warszawski, Prymas Polski powołał wiosną 1982 roku zaoczne Studium Teologii dla Świeckich przy Akademickim Studium Teologii Katolickiej. Zwróćmy uwagę, iż nastąpiło to wkrótce po ogłoszeniu stanu wojennego, na progu lat osiemdziesiątych tak trudnych dla naszej Ojczyzny i dla społeczeństwa. Studium zaczyna swą działalność i będzie się rozwijać w wyjątkowym klimacie duchowym tamtych lat. Ograniczenia wolności, stagnacja życia społecznego, kryzys ekonomiczny i trudności dnia codziennego prowadziły do zniechęcenia, utraty nadziei i perspektyw na przyszłość. W tej trudnej sytuacji ludzie otwierali się na świat wartości, co znajdowało wyraz w powstającym niezależnym życiu kulturalnym, w twórczości drugiego obiegu. Studium wpisze się w ten klimat szukania czegoś więcej.

Wraz z ks. Marianem Rolą, znawcą prawa i studiów teologicznych, przystąpiliśmy do organizacji Studium. Nauka w Studium trwała trzy lata, zaś zajęcia odbywały się w dwie soboty miesiąca. Jeden rok poświęcony był filozofii, zaś dwa pozostałe teologii. Zajęcia prowadzili profesorowie Akademickiego Studium Teologii Katolickiej, wykłady zatem były na odpowiednim poziomie. Na koniec zajęć słuchacze uzyskiwali dyplom ukończenia Studium. Studium nie miało swojej siedziby, archidiecezja nie dysponowała wtedy odpowiednim lokalem, zatem zajęcia odbywały się w pomieszczeniach parafii św. Barbary. Studium cieszyło się wielkim zainteresowaniem, trudno było zapewnić słuchaczom odpowiednie warunki, ale wtedy nie miało to znaczenia. Do dziś wspominamy, profesorowie i absolwenci, tamten trudny, ale wyjątkowy czas. Pragnę w tym miejscu podziękować ówczesnemu proboszczowi ks. prałatowi Stefanowi Końnikowi za udzieloną nam gościnę i cierpliwość wobec cotygodniowej obecności tak wielkiej grupy słuchaczy. Studium wymagało też prowadzenia dokumentacji: w tamtych czasach była ona jeszcze prosta, ale wymagała trudu i czasu. Czuwała nad tym sędzia Barbara Dołbniak, wspierana dzielnie przez swą matkę Janinę Dołbniak. Później z pomocą śpieszyła Wanda Oleńska. Jestem im za to bardzo wdzięczny. Do dziś zachowały się wykonane przez nie wtedy ankiety studentów, listy, wpisywane wyniki egzaminów, konieczne dane. Wdzięczność należy się wspomnianym już profesorom: chętnie odpowiadali na prośbę o wykłady, nie szczydzili swojego czasu dla Studium, cierpliwie przyjmowali konieczne zmiany zajęć w konkretne dni. Wielką życzliwością darzył Studium ks. prof. Bronisław Dembowski, prezes ASTK.

Po trzech tatach działalności Studium okazało się, że wielu absolwentów pragnie kontynuować studia teologiczne. W 1986 roku przystąpiliśmy zatem do organizowania zaocznych studiów magisterskich dla świeckich, które również cieszyły się wielkim zainteresowaniem. Miało to miejsce na krótko przed powołaniem Papieskiego Wydziału Teologicznego. Podział ten na dwustopniowe studia trwał przez jakiś czas zanim przyszły już normalne studia magisterskie. Dziś po latach widzę, że byliśmy prekurso-

rami wprowadzonego obecnie powszechnie dwustopniowego systemu bolońskiego. Wzrost liczby studentów wymagał wiele pracy od kadry profesorskiej, ale owocem tego wysiłku były magisteria zdobywane już na Papieskim Wydziale Teologicznym przez świeckich. Należy przy tym zaznaczyć, iż zarówno dyplomy Studium jak i magisteria nie posiadały jeszcze uznania ze strony władz państwowych, posiadały jedynie znaczenie kościelne. Ludzie świeccy podejmowali zatem studia w sposób zupełnie bezinteresowny, pragnęli zdobyć wiedzę teologiczną. Czas pokazał, iż podjęty przez świeckich trud nie poszedł na marne. Kiedy do szkół została wprowadzona religia, wielu z nich, odpowiednio już przygotowanych, mogło podjąć pracę z dziećmi i młodzieżą. Było to wielką pomocą dla Wydziału Katechetycznego Kurii Warszawskiej w zorganizowaniu pierwszej kadry katechetów. Tym samym przed warszawską uczelnią teologiczną otwierało się nowe pole pracy: kształcenie nowych katechetów oraz doskonalenie tych, którzy pracują już w katechizacji. Jak niegdyś Akademickie Studium Teologii Katolickiej służyło archidiecezji w kształceniu kapłanów, tak teraz rozszerzyło swoją działalność przez kształcenie ludzi świeckich. W ramach uczelni dokonuje się teraz współpraca duchownych i świeckich, tak na poziomie kadry naukowej jak i na poziomie studentów. Zapowiada to przyszłą współpracę w codziennym życiu Kościoła tak w parafiach jak i w wielu innych obszarach.

4. Sekcja św. Jana Chrzciciela

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie złożony jest z dwóch autonomicznych na poziomie studiów magisterskich i licencjackich Sekcji. Sekcja św. Jana Chrzciciela jest kontynuacją działającego od 1962 do 1988 roku Akademickiego Studium Teologii Katolickiej, ma zatem już swoją tradycję, obchodzi pięćdziesięciolecie. Sekcją kieruje rektor lub prorektor Wydziału w zależności od aktualnych wyborów będąc właściwie rektorem dla swojej Sekcji. Sekcją od jej powstania kierowali: ks. bp prof. dr hab. Bronisław Dembowski (1988-1992), ks. prof. dr hab. Ludwik Królik (1992-1999), ks. prof. PWTW dr hab. Jan Miazek (2000-2010), zaś od roku 2010 jest rektorem Sekcji ks. prof. dr hab. Krzysztof Pawlina. Szczególne zasługi w rozwoju struktur Wydziału i Sekcji położył ks. prof. Ludwik Królik. Kierował Sekcją kiedy Wydział stawał się uczelnią kościelną z prawami państwowymi i wtedy należało dotychczasową strukturę kościelną uczelni dostosować do wymogów stawianych przez wymogi ustaw państwowych dotyczących szkolnictwa akademickiego. Ważną funkcję pełni sekretarz Sekcji, zarazem zwyczajowo sekretarz Wydziału. Sekretarzami Sekcji byli kolejno: ks. Józef Warzeszak, bp Tadeusz Pikus, ks. Józef Naumowicz, ks. Stanisław Warzeszak, ks. Piotr Klimek, ks. Dariusz Bartoszewicz, ks. Krzysztof Szwarz. W tym miejscu trzeba również wymienić osoby prowadzące sekretariat Sekcji, niegdyś dosyć skromny, a dziś rozbudowany ze względu na nowe prawodawstwo dotyczące uczelni akademickich. W początkach Sekcji sekretariat prowadziła s. Laureata Maria Kowalczykiewicz (1986-1988), po niej zaś s. Reginalda Krajewska (1988-1998). Obie Służebniczki Pleszewskie. W roku 1997 pracę w sekretariacie podjęła Gertruda Lipińska i w 2001 roku Maria Pulcyn. W księgowości zaś pracowały kolejno Barbara Obara (1995-2008), Alicja Orzechowska (2008-2011) i Urszula Kondarewicz (obecnie).

Działalność Sekcji najlepiej oddają liczby uzyskanych dyplomów. Dotychczas uzyskało tytuł licencjata 571 osób, w tym 461 duchownych i 110 świeckich. Tytuł magistra zdobyło 4958 osób, w tej liczbie 1855 absolwentów seminarium duchownych i 3103 absolwentów instytutów świeckich.

W swej prawie dwudziestopięcioletniej działalności Sekcja św. Jana przechodziła mniejsze czy większe reorganizacje spowodowane zmianami zachodzącymi w państwowym ustawodawstwie dotyczącym szkolnictwa wyższego. Sekcja powstała w przeddzień przemian w naszym kraju, które objęły również studia akademickie. Jest rzeczą zrozumiałą, iż należało dostosowywać organizację Sekcji do nowych warunków oraz wymagań stawianym szkołom akademickim. W nowej polskiej rzeczywistości zmieniało się również wiele w życiu i posłudze duszpasterskiej Kościoła. Przykładem może być katechizacja, która z parafii przeszła do szkół, co wymagało zupełnej zmiany kształcenia katechetów. Zmniejszyła się liczba studiujących teologię i zmieniały się zapotrzebowania przychodzących. Właściwie zamarło trzyletnie studium teologii, a pozostały jedynie pełne studia. Podobnie zmiany wymagało Studium Życia Rodzinnego oraz Studium Duchowości. Zdawano sobie sprawę, iż należy uwzględniać nowe duchowe i intelektualne potrzeby nowego przychodzącego pokolenia wierzących. W zmieniającym się świecie i duchowym klimacie trzeba dostosowywać do nowych warunków także studia teologiczne. Obecną strukturę Sekcji św. Jana Chrzyciela tworzą cztery Instytuty: Instytut Filozofii Chrześcijańskiej, Instytut Teologii Systematycznej, Instytut Teologii Praktycznej oraz Instytut Historii Kościoła i Patrologii. W ramach poszczególnych Instytutów działa piętnaście samodzielnych katedr naukowych.

Sekcja św. Jana Chrzyciela od roku 1983 wydaje swój rocznik naukowy *Warszawskie Studia Teologiczne*, w którym pracownicy naukowcy Wydziału publikują wyniki swych prac badawczych. W roczniku zamieszczają swoje publikacje również autorzy z innych ośrodków akademickich, dzięki temu dochodzi do wymiany myśli naukowej i wokół Sekcji tworzy się pewne środowisko teologiczne. Sekcja św. Jana Chrzyciela ściśle współpracuje z *Warszawskim Towarzystwem Teologicznym* reaktywowanym przez księdza Prymasa Kardynała Józefa Glempa w 1997 roku. Profesorowie Wydziału biorą udział w sesjach naukowych organizowanych przez Towarzystwo, dzięki czemu zapoznają się z ważnymi i aktualnymi problemami teologicznymi, mogą uczestniczyć w wymianie poglądów i prowadzić naukowe dociekania. Ważne miejsce w życiu umysłowym Sekcji zajmują doroczne sympozja podejmujące tematykę teologiczno-duszpasterską, ukazujące współczesne problemy społeczne i kulturalne. Sympozja są owocem współpracy Sekcji, *Metropolitalnego Seminarium Duchownego* i *Towarzystwa Teologicznego*. Gromadzą nie tylko studentów ośrodka warszawskiego, ale także alumnów Seminarium afiliowanych. Dają okazję do wspólnej refleksji i do wzajemnego poznawania siebie, budują związki poszczególnych Instytutów z Wydziałem.

Chcemy teraz ukazać obecną działalność Sekcji św. Jana Chrzyciela ukazując jej poszczególne instytucje, ale pamiętając także o tych, które działały w przeszłości, a teraz zostały przekształcone lub przestały istnieć.

5. Wyższe Seminarium Duchowne

Głównym zadaniem Sekcji św. Jana Chrzciciela jest kształcenie kandydatów do kapłaństwa, studia stacjonarne przeznaczone są zatem dla alumnów Seminarium Duchownych. Są to sześcioletnie dzienne studia filozoficzno-teologiczne zakończone tytułem magistra teologii. Studia łączą się z formacją duchową i duszpasterską, którą prowadzą Seminarium Duchowne we własnym zakresie.

Od początku studia teologiczne odbywają w Sekcji alumni Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie. Wśród nich są alumni Archidiecezjalnego Seminarium Misyjnego Redemptoris Mater, klerycy Ojców Kamilianów, Pasjonistów, Barnabitoń, Augustianów i Oblatów św. Józefa. Przez wiele lat byli także wśród nich alumni z Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego: obecnie po wprowadzonych zmianach, nadal pozostają związani z Seminarium Warszawskim. Warto tu wspomnieć obecność studentów z różnych krajów świata, studiujących w ramach Seminarium *Redemptoris Mater*. Przed laty studiowali także alumni z Zakonu Bazylianów pochodzący w Ukrainy, Czech, Słowacji, Mołdawi, Rumunii i Białorusi.

Podział administracyjny Kościoła w Polsce z 1992 r. spowodował powstanie z archidiecezji warszawskiej trzech diecezji: warszawskiej, warszawsko-praskiej i łowickiej. Jedną z pierwszych umów o współpracę z PWTW podpisało Wyższe Seminarium Duchowne w Łowiczu (dnia 23 czerwca 1994 r., dekret Kongregacji z dnia 5 sierpnia 1994 r.), zaś Seminarium Warszawsko-Praskie stosowną umowę zawarło 14 listopada 2000 roku. Współpraca między Seminarium z trzech wymienionych diecezji jest kontynuacją prac podjętych najpierw na ASTK, a następnie na PWTW w ramach poprzedniej struktury organizacyjnej Kościoła. Można więc powiedzieć, że jest niejako „naturalna”. Jednak chronologicznie pierwszą umowę podpisano z Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Podlaskiej w Siedlcach. Nastąpiło to już 14 października 1992 r.; dekret Kongregacji w tej sprawie nosi datę 4 grudnia 1992 r. Czwartym z Seminarium związanych umową o współpracę z PWTW jest Wyższe Seminarium Duchowne w Drohiczyźnie (umowa z dnia 3 marca 1995 r.). Umowy podpisane przez Wydział i Seminarium są od tego czasu przedłużane zawsze za zgodą Kongregacji Edukacji Katolickiej. Zawierają przepisy normujące współpracę Wydziału i danego Seminarium Duchownego oraz określają wymagania naukowe ze strony Wydziału. Każde z afiliowanych Seminarium prowadzi własną dydaktykę oraz swoją działalność naukową. Seminarium mają swoje roczniki teologiczne, organizują sympozja i konferencje naukowe. Związek z Wydziałem jest dla nich pomocą w lepszym teologicznym przygotowaniu kandydatów do kapłaństwa.

6. Wyższe studia teologii dla świeckich

Przedstawiliśmy już powstanie i stopniowy rozwój studiów teologii dla świeckich. Powstałe w formie Studium w 1982 roku stopniowo przekształciły się w zwykłe studia magisterskie na Papieskim Wydziale Teologicznym. Na przestrzeni trzydziestu lat uległy zmianom ze względu na zmieniające się warunki życia i pracy duszpasterskiej Kościoła. Przez wszystkie lata w Sekcji św. Jana Chrzciciela tytuł magistra uzyskało

3103 osób świeckich. Dyrektorami studiów dla świeckich, w różnej ich formie byli kolejno: ks. prof. dr hab. Jan Miazek (1982-1994), ks. dr Janusz Strojny (1994-1998), ks. prof. dr hab. Stanisław Warzeszak (1998-2012). Obecnie dyrektorem jest o. dr Marek Kotyński CSsR.

W Warszawie obecnie Sekcja św. Jana Chrzciciela prowadzi dla świeckich studia niestacjonarne. Są to sześcioletnie studia zaoczne jednolite tzn. bez możliwości uzyskania po trzech latach licencjatu zawodowego z teologii. Zajęcia dydaktyczne odbywają się w trybie cotygodniowym, w każdą sobotę roku akademickiego. Absolwenci po przedstawieniu pracy oraz złożeniu egzaminu *Ex uniwersa teologia* i egzaminu magisterskiego otrzymują tytuł zawodowy magistra teologii. W ramach tego studium teologii studenci mają do wyboru cztery specjalności: teologia ogólna, teologia duchowości, teologia rodziny i katechetyka. Dwie z tych specjalności zastąpiły dwa różne Studia działające przez długi czas w przeszłości: Studium Katechetyczne i Studium Życia Rodzinnego. Trzecia specjalność sięga korzeniami do Prymasowskiego Instytutu Życia Wewnętrznego. Wprowadzone specjalności pozwalają poznać wybraną dziedzinę oraz przygotowują do pracy duszpasterskiej.

W ostatnim czasie otwarto również dla świeckich studia niestacjonarne kwartalne, połączone z kształceniem na odległość. Zajęcia odbywają się w trzech sesjach wykładowych w ciągu roku, trwających od poniedziałku do piątku. Studiowanie w tym systemie połączone jest z kształceniem na odległość, tzn. część treści programowych udostępniona jest studentom za pośrednictwem Internetu (*e-learning*). W ramach tego typu studiów studenci mają do wyboru dwie specjalności: teologia ogólna i katechetyka. Absolwenci po przedstawieniu pracy i złożeniu wymaganych egzaminów otrzymują tytuł magistra teologii.

Działalność Sekcji św. Jana Chrzciciela nie ogranicza się jedynie do tereny Archidiecezji Warszawskiej, ale obejmuje także inne diecezje. Dzieje się tak przez podpisane umowy o współpracy naukowej pomiędzy Papieskim Wydziałem Teologicznym a Instytutami Teologicznymi dla świeckich powstałymi w poszczególnych diecezjach. Dzięki tym umowom studenci wspomnianych Instytutów są studentami Wydziału i mogą uzyskiwać tytuł magistra teologii. Pierwszą umowę o współpracy podpisano 15 kwietnia 1992 roku ze Studium Teologii we Włocławku, które posiada swój Oddział w Koninie. Dodajmy, że w tym właśnie czasie biskupem włocławskim został ówczesny dziekan Papieskiego Wydziału Teologicznego, ks. prof. Bronisław Dembowski. Znał studia teologii dla świeckich w Warszawie, widział ich potrzebę i organizował je teraz w swojej diecezji. Podobne dokumenty podpisano z Instytutem Teologicznym w Siedlcach (20 maja 1994 roku) i Studium Teologii w Białymstoku (15 października 1994 r.). Warto w tym miejscu zaznaczyć, że Studium w Białymstoku ściśle od początku współpracowało z Polskim Centrum Katechetycznym w Wilnie, kształcącym katechetów dla polskich szkół na Litwie. Naukowe związki Studium z Wilnem trwają do dziś, ten swoisty Oddział w Wilnie działa nadal, umożliwia studium teologii i pielęgnuje polską kulturę. Wiele lat współpracy Wydziału z wymienionymi Instytutami przyniosło wiele dobra, zwłaszcza umożliwiło wielu katechetom świeckim zdobycie wyższego wykształcenia teologicznego.

7. Szkoły związane z Wydziałem

Oprócz pełnych studiów magisterskich Sekcja św. Jana Chrzciciela prowadzi szkoły pozwalające na poznawanie teologii w wybranym zakresie, umożliwiające zapoznawanie się ze współczesnymi problemami duszpasterskimi, przygotowujące do praktycznych i konkretnych zadań we wspólnotach parafialnych.

Studium dla księży stanowi ważny element formacji permanentnej księży z Archidiecezji Warszawskiej. Gromadzi księży młodych, wikariuszy, którzy potrzebują ciągłego pogłębiania zagadnień związanych ze swoją posługą kapłańską.

Studium proboszczowskie ma na celu przygotowanie księży do podjęcia i pełnienia urzędu proboszczowskiego. Przeznaczone jest dla księży powyżej czternastego roku kapłaństwa. Studium obejmuje zajęcia z podstawowych dziedzin przydatnych w samodzielnym prowadzeniu parafii.

Studium Duchowości stawia sobie za cel wprowadzenie słuchaczy w duchowość chrześcijańską. Ma dwie formy: studia podyplomowe i Studium Otwarte. Warunkiem przyjęcia na studia podyplomowe jest uzyskanie magisterium z teologii lub jakiegokolwiek innej dziedziny. Studia w ramach Studium Otwartego przeznaczone są dla osób dorosłych, niezależnie od wieku i wykształcenia.

Studium Liturgiczno-Biblijne ma przybliżać do liturgii i Biblii, uczy żyć Biblią i liturgią. Organizuje zatem kursy biblijne prowadzące do poznawania Pisma Świętego, pogłębiania jego znajomości, życia duchowością biblijną (*Lectio divina*). Studium prowadzi również kursy wprowadzające w liturgię oraz przygotowujące do pełnienia funkcji w liturgii, posługiwania w liturgii. Mamy zatem działające od lat kursy przygotowujące dla nadzwyczajnych szafarzy Komunii. Prowadzone od niepamiętnych czasów przez ks. prałata Wiesława Kądzielę kursy lektorskie. Działające od ćwierćwieku kursy dla fotografów kościelnych, utworzone z biegiem czasu kursy dla animatorów liturgicznych i animatorów muzyki liturgicznej. Wszystkie wymienione działania Wydział obejmuje swoją naukową opieką zapewniając im odpowiedni poziom.

Szkoła Nowej Ewangelizacji powstała ostatnio jako odpowiedź na wezwanie Kościoła do nowej ewangelizacji naszych czasów. Ma formować ludzi do prostego i praktycznego głoszenia głównych prawd chrześcijańskiej wiary, przepowiadania Jezusa Chrystusa jako Jedynego Zbawiciela i Pana. Uczyć dialogu z osobami niewierzącymi i oddalonymi już od wiary. Obejmować zarówno zagadnienia teoretyczne jak i praktyczne.

8. Instytut Szkolenia Organistów

Instytut Szkolenia Organistów, sięgający korzeniami do tzw. „kursów dla organistów” zorganizowanych przez ks. Wojciecha Lewkowicza w 1965 roku, powstał w 1970 roku. Stawiał sobie za cel regularne kształcenie organistów w Warszawie. Dodajmy, że wtedy zamknięto siłą salezjańską szkołę dla organistów w Przemyślu. Drugim z kolei dyrektorem został ks. Józef Zawitkowski, dziś biskup pomocniczy diecezji łowickiej. W 1982 roku ks. Prymas Józef Glemp powołał na stanowisko dyrektora ks. prof. Andrzeja Filabera, który kieruje Instytutem do dziś. Nowy dyrektor, jeszcze przed

studiami w Seminarium Metropolitalnym organista w bazylice archikatedralnej, zdecydował o znacznym rozszerzeniu programu nauczania oraz rozpoczął kształcenie młodych kandydatów na organistów. Początki były skromne, ale wkrótce nastąpił znaczny wzrost liczby kandydatów, w roku 1987 było już ich ponad stu i ten stan utrzymuje się do dziś. W 1988 roku Instytut został przyłączony do erygowanego Papieskiego Wydziału Teologicznego i stał się jego nieakademicką częścią.

Po długoletnich staraniach dyrektora w 2000 roku decyzją ks. Prymasa Instytut rozpoczął pracę w Domu Formacyjno-Rekolekcyjnym na Bielanach (gmach Seminarium Duchownego). Pomimo braku dotacji udało się znacznie powiększyć liczbę potrzebnych instrumentów. Dziś własnością Instytutu są 3 organy piszczałkowe, 5 elektronicznych, fisharmonia, 5 fortepianów i 3 pianina. Zajęcia w Instytucie to wykłady, lekcje indywidualne oraz ćwiczenia wspólne. Duże zróżnicowanie umiejętności kandydatów zgłaszających się do Instytutu wymaga zróżnicowanego programu pracy w ramach zajęć indywidualnych. W związku z tym dyplomanci uzyskują dyplom I, II lub III stopnia. Na wniosek studentów powstał kurs szósty, tzw. rok dyplomowy z zajęciami wyłącznie indywidualnymi. Egzamin dyplomowy ma dwie części: część „zamknięta” przed komisją egzaminacyjną obejmuje grę liturgiczną; część „otwarta” jest recitalem organowym. Taka formuła egzaminu dyplomowego została wprowadzona w 1984 roku. Od tego roku do 2012 łącznie dyplom uzyskało 410 osób. Większość absolwentów Instytutu podejmuje pracę organistowską przeważnie na terenie archidiecezji warszawskiej i diecezji warszawsko-praskiej. Od kilku lat studenci regularnie wykonują koncerty muzyki organowej w różnych kościołach Warszawy. W ubiegłym roku Instytut wydał płytę A.M.D.G z improwizacjami Tomasza Kalisza na temat polskich pieśni kościelnych.

9. Szkoły włączone do Wydziału

Pisząc pięćdziesięcioletnie dzieje szkolnictwa akademickiego w naszej Archidiecezji należy jeszcze wspomnieć szkoły, które istniały od dawna i przez całe lata wypełniały swoje ważne zadania. Wraz z upływem czasu ulegały przekształceniom, zaś ostatecznie zostały włączone w ramy Wydziału. Przypominamy je teraz, bo są świadectwem działań ludzi w tamtych trudnych czasach i wniosły swój znaczący wkład w życie ówczesnego Kościoła. Nasze obecne specjalizacje i Studia sięgają korzeniami do tamtych form i są ich kontynuacją.

Prymasowski Instytut Życia Wewnętrznego

Instytut ten został założony przez kard. Stefana Wyszyńskiego w 1962 roku przy Metropolitalnym Seminarium Duchownym, a jego powstanie związane było z osobą ks. prof. Antoniego Słomkowskiego. Celem jego działania miało być pogłębianie wśród duchowieństwa wiedzy o życiu wewnętrznym, przygotowywanie ojców duchownych dla seminariów duchownych, magistrów dla nowicjatów. Z biegiem czasu Instytut rozwijał się, a jego słuchaczkami stały się także siostry zakonne oraz ludzie świeccy (od 1972 roku). W omawianym przez nas okresie czasu Instytut miał już swoją

pozycję, był od 1967 roku sekcją Akademickiego Studium Teologii Katolickiej, zaś w 1988 roku zostaje włączony jako sekcja teologii życia wewnętrznego do Papieskiego Wydziału Teologicznego. Przewodniczącymi Instytutu byli kolejno: ks. prof. Antoni Słomkowski (1962-1973), ks. prof. Eugeniusz Weron (1973-1993), ks. dr Andrzej Santorski (1993-2006), ks. dr Marek Szymula (2006-2010). Obecnie Studium Duchowości, które jest kontynuacją dotychczasowego Instytutu w ramach Wydziału prowadzi ks. dr Grzegorz Ostrowski. Długoletnim dyrektorem Instytutu był ks. dr Andrzej Santorski, który swoją osobowością i działaniem przyczynił się bardzo do rozwoju tego żywego ośrodka troszczącego się o naukową refleksję nad duchowością chrześcijańską. Można powiedzieć, że Prymasowski Instytut Życia Wewnętrznego w swej najgłębszej formie żyje nadal w ramach studium licencjackiego Papieskiego Wydziału Teologicznego, w którym jedną ze specjalności jest teologia duchowości. W nowych warunkach uległa zmianie struktura tej zasłużonej szkoły, zaś treść żyje i rozwija się nadal.

Studia Katechetyczne

Istniejące przy Kurii Metropolitalnej Warszawskiej Studium Katechetyczne kształciło w różnej formie przez lata katechetów, którzy podejmowali katechizację prowadzoną wtedy w ośrodkach parafialnych. Zupełnie nowa sytuacja nastąpiła po przemianach w Polsce i po wprowadzeniu nauki religii do szkół. Powstały wtedy Kolegia Teologiczne, które miały przygotowywać teraz katechetów do pracy w szkole. Kolegia takie powołano przy Sekcji św. Jana Chrzciciela w 1993 roku w Warszawie i w Białymstoku, zaś w 1995 roku we Włocławku. Wraz z nowymi zmianami w prawie oświatowym należało dokonać zmian w kształceniu katechetów. W roku 2000 w miejsce istniejących Kolegiów zostały na Wydziale utworzone Wyższe Zawodowe Studia Katechetyczne w Warszawie, Białymstoku i Włocławku. Studia kończyły się uzyskaniem licencjatu, który przez te lata uzyskało 421 słuchaczy. Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym z 2005 roku nie uwzględniła takich studiów w dziedzinie teologii, zatem tego rodzaju Studia Katechetyczne musiały zakończyć swoją działalność. Pozostało jedyne rozwiązanie pozwalające na kształcenie katechetów odpowiadające aktualnym wymaganiom: teologiczne studia magisterskie połączone ze specjalnością katechetyczną. Studia katechetyczne przeszły duże przemiany dyktowane nowymi warunkami, ale w obecnej specjalności katechetycznej widzimy kontynuację wysiłku z dawnych lat.

Studium Życia Rodzinnego

Studium powstało w 1976 roku: w dniu 25 września odbyła się pierwsza inauguracja roku akademickiego. Ksiądz kardynała Stefana Wyszyńskiego reprezentował podczas uroczystości ks. prałat Józef Glemp, wówczas pracownik Sekretariatu Prymasa Polski. Studium stawiało sobie za cel przygotowanie osób świeckich do pracy w parafialnych poradniach rodzinnych oraz prelegentów do prowadzenia spotkań z młodzieżą, narzeczonymi i małżeństwami. Powstałe Studium zastąpiło działające dotychczas kursy, zawierało znacznie szerszy program kształcenia. Do Studium, po Krakowie drugiej takiej szkoły w Polsce, zgłaszało się wiele osób z sąsiednich, a czasem nawet odległych diecezji. Ważnym momentem w dziejach Studium było włączenie go w

1993 roku przez ks. Prymasa Józefa Glempa do Sekcji św. Jana Chrzciciela Papieskiego Wydziału Teologicznego: Studium zyskało przez to wyższą niż dotąd rangę. Na przestrzeni ostatnich lat bardzo wiele zmieniło się w Polsce: ustrój państwa, system gospodarczy i społeczny, warunki życia ludzi, przyszło otwarcie na świat i wejście do Europy. Wśród tych wielkich przemian Studium kontynuowało swoją pracę. Przycho-dzące „znaki czasu” były dostrzegane przez kolejnych dyrektorów: ks. Tomasza Króla (1976-1978), ks. Zygmunta Uczciwka (1972-1982) i ks. Mariana Racińskiego, który prowadził Studium od 1982 do 2002. Mając na uwadze owe przemiany, z biegiem lat poszerzono cele szkoły i modyfikowano programy dostosowując je do potrzeb czasu. Przez cały czas prowadzący Studium przywiązywali wielką wagę do duchowej forma-cji słuchaczy: sprzyjał temu klimat Liceum Sióstr Zmartwychwstank na Żoliborzu, gdzie odbywały się zajęcia Studium od samego początku jego istnienia. W ciągu ponad trzydziestu lat działalności Studium ukończyły 864 osoby. Podobnie jak studia kateche-tyczne, studia nad rodziną zostały obecnie połączone z teologicznymi studiami magi-sterskimi: w ramach tych studiów studenci mogą wybierać specjalność teologia rodzi-ny. Lata działalności Studium mają zatem swoją prawdziwą kontynuację w ramach Wydziału.

10. Po pięćdziesięciu latach

Mija pięćdziesiąt lat od powołania w Warszawie kościelnych akademickich studiów teologicznych niezależnych od powstałej Akademii Teologii Katolickiej. Nowa uczel-nia, czyli Akademickie Studium Teologii Katolickiej powstała i rozwijała swoją dzia-łalność w bardzo trudnym dla Kościoła w Polsce okresie. W tym czasie napięcia w relacjach państwo - Kościół trudno było przewidzieć co ze sobą przyniesie przyszłość. Dziś, po tylu latach, należy tym bardziej podziwiać decyzję ks. Prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego oraz grona ówczesnych profesorów o powołaniu Akademickiego Stu-dium Teologii. Początki, jak zawsze, były trudne. Nie było wtedy wzorów takiej dzia-łalności naukowej, było to czymś zupełnie nowym w dotychczasowej organizacji nauczania. Trzeba też podkreślić, iż Stolica Apostolska odniosła się z pełnym zrozumieniem do naszej polskiej sytuacji i swymi decyzjami wspierała rodzące się dzieło. Podobne działania, ale w szerokim wymiarze podejmował wtedy w Krakowie nowy metropolita ks. kard. Karol Wojtyła. Wielką troską objął Wydział Teologiczny, który teraz miał istnieć i prowadzić działalność w ramach Kościoła. Kontynuował swoją wielowiekową tradycję Wydziału Teologicznego związanego z Uniwersytetem Jagiellońskim. Ks. kard. Karol Wojtyła obecnie błogosławiony Jan Paweł II, jako odpowiedzialny za sprawy nauki w Konferencji Episkopatu Polski ma wielkie zasługi w tworzeniu wtedy wyższych szkół teologicznych. Dziś z perspektywy czasu widzimy, jak wielki wysiłek podejmował Kościół, w szczególności kard. Karol Wojtyła, dla rozwoju nauki katolic-kiej w Polsce. Warszawa, w której działała Akademia Teologii Katolickiej, na miarę swych możliwości włączyła się w to dzieło.

Patrząc na dzieje powstałego Studium Teologii możemy obserwować cierpliwe wy-siłki w budowaniu jego struktur i nieustanne staranie o odpowiedni poziom naukowy. Przez 26 lat istnienia Akademickie Studium Teologii Katolickiej stało się już taką in-stytucją, w oparciu o którą można było budować Papieski Wydział Teologiczny.

Wszystkim, którzy w tym najtrudniejszym okresie kierowali Studium Teologii i w nim wykładali, należą się dziś słowa uznania i podziękowania. Pozostają oni dla nas przykładem, jak należy postępować w trudnych nawet warunkach, podejmować bez lęku nowe decyzje, cierpliwie prowadzić każde dzieło.

Papieski Wydział Teologiczny, a szczególnie Sekcja Św. Jana Chrzciciela działa w specyficznych warszawskich warunkach. Akademickie Studium Teologii Katolickiej i Papieski Wydział Teologiczny działały i działają w cieniu Akademii Teologii Katolickiej, obecnie Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego. Sekcja św. Jana Chrzciciela sąsiaduje z Uniwersytetem, istnieją zatem obok siebie dwa Wydziały Teologiczne. Trwa od lat współpraca z tym dużym i znaczącym w Polsce środowiskiem teologicznym. Przez ostatnie lata rektorami Uniwersytetu byli księża archidiecezji warszawskiej, ks. prof. Roman Bartnicki i ks. prof. Ryszard Rumianek, co przybliżyło Uczelnię i Archidiecezję. Współpraca pomiędzy Wydziałami Teologicznymi ma od początku praktyczny wymiar. Wielkim Kanclerzem obu Wydziałów jest arcybiskup metropolita warszawski Kard. Kazimierz Nycz, zaś profesorowie, księża archidiecezji warszawskiej, w wielu wypadkach są zarazem wykładowcami Uniwersytetu i Sekcji św. Jana.

Papieski Wydział Teologiczny, w tym i Sekcja św. Jana Chrzciciela ma już swoją pewną tradycję, okrzeplę struktury odpowiadające tego typu uczelni, wymagane grono profesorskie. Specyfiką Sekcji św. Jana Chrzciciela jest jej mocne zakorzenienie w Archidiecezji Warszawskiej. Dzieje się tak dlatego, że Sekcja kształci kapłanów Archidiecezji, ale również dlatego, że Sekcja jest punktem odniesienia dla wielu studiów związanych z potrzebami duszpasterskimi Archidiecezji. Sekcja staje się centrum naukowo-pastoralnym dla duchownych i świeckich, miejscem formacji duchowej i szkołą praktycznego działania. Jest to stałe zadanie i wyzwanie stojące przed Sekcją w obecnym czasie jej działania.

W zakończeniu znów sięgnę do wspomnień. Podjąłem wykłady z liturgiki w Akademickim Studium Teologii Katolickiej w lutym 1978 roku, wiele miesięcy przed wyborem na Papieża bł. Jana Pawła II i tak zaczął się mój trzydziestoletni związek z Uczelnią. Przyszedł wybór Papieża Polaka i dla naszej Ojczyzny zaczął się ten wyjątkowy czas. Stają przed oczyma lata osiemdziesiąte: wybuch Solidarności, stan wojenny, trwanie i wreszcie przemiana. Lata dziewięćdziesiąte: zmiany polityczne i społeczne, zmagania o obecność Kościoła w nowej rzeczywistości, spory o aborcję, religię w szkołach, konkordat, wołanie o moralność w życiu wspólnotowym. Pierwsze dziesięciolecie nowego tysiąclecia: postmodernizm opanowuje myślenie i zmienia postawy, Kościół widziany jako przeszkoda w modernizacji kraju, wejście do Europy i poznanie prawdziwego Zachodu, śmierć Papieża, zagubienie człowieka i wartości. W takim politycznym, społecznym, kulturalnym i duchowym klimacie żyła i działała nasza Uczelnia. Wraz ze zmianami uzyskała uznanie ze strony władz państwowych, zaś jej struktura dostosowywała się do nowego prawodawstwa o szkolnictwie wyższym. Jako wykładowca i przez pewien czas rektor lub prorektor uczestniczyłem w tym wszystkim i w wielu codziennych problemach. Patrzyłem na jej liczebny wzrost, na sale wypełnione studentami, cieszyłem się z uzyskiwanych dyplomów i magisteriów. Uczelnia przyciągała, bowiem odpowiadała na ludzkie potrzeby, pomagała zdobyć konieczne wykształcenie. Dopiero z perspektywy ponad trzydziestu lat można głębiej spojrzeć na życie i działalność Uczelni.

Rozpoczęło się nowe dziesięciolecie i nie wiadomo jakie będzie jego duchowe oblicze. Nasza Uczelnia działa dalej, kształci duchownych i świeckich. Zwraca się do studentów nowej mentalności i nowego stylu życia, zalewanych informacją i przyzwyczajonych do ciągłej zmiany. Uczelnia ma ich prowadzić do poznania, na różnym poziomie, niezmiennej Chrystusowej Ewangelii, ukazywać to, co niezienne w życiu człowieka i świata. Zadanie ciągle to samo, ale wymagające otwarcia na współczesnego człowieka i cierpliwego wprowadzania go w myślenie oraz drogi Boga. Młoda kadra naukowa poradzi sobie z tym, bo rozumie też nowy świat lepiej, jest on jej bliższy. Nasz Wydział, tak jak i inne w Polsce, staje wobec zmniejszającej się liczby studentów, tak alumnów jak i ludzi świeckich. Obecny duch czasu nie sprzyja duchowemu życiu, nadmiar rzeczy tego świata tłumi pragnienie rzeczy wiecznych. Prowadzę zatem teraz wykłady dla świeckich w bardzo kameralnych warunkach z nadzieją, że głębiej docierają do nich niż kiedyś do licznie zebranych studentów. Wydział jest właśnie na takim etapie swoich półwiecznych dziejów, etap ten przypomina początki sprzed pięćdziesięciu lat. Zmalała wtedy liczba alumnów w Seminarium, bo wielu zostało wziętych do wojska, nie było jeszcze studentów świeckich. Akademickie Studium Teologii przetrwało też czas i doczekało się, już jako Wydział, ilościowego rozkwitu. Kościół w swej wędrówce przez wieki przeżywa różne okresy, podobnie jego instytucje. Długomyślność, tak charakterystyczna dla Kościoła, jest naszą mocą. Nasza obecna praca jest siewem i nie wiemy, kiedy przyjdzie czas owocowania oraz kto będzie zbierał plony. My, profesorowie i wykładowcy, sługami nieużytecznymi jesteśmy i robimy, co do nas należy.

FIFTY YEARS OF THEOLOGICAL SCHOOLS
IN THE ARCHDIOCESE OF WARSAW

Summary

Going back to the beginning of theological studies in Warsaw, Author tries to explain how difficult and courageous was the effort of the Church in maintaining religious studies in diocesan seminaries and catechetical formation of lay people. Founding in 1962 the Academic Study of Catholic Theology as well as Primate's Study of Spiritual Life, the Church of Warsaw made permanent effort to keep on a good level religious and spiritual life. The same role is now played by Pontifical Faculty of Theology in Warsaw, with about two thousand students in seminaries and theological institutes in Warsaw, Łowicz, Siedlce, Drohiczyn, Włocławek and Konin, Białystok and Wilno.